

Menneskerettighederne – Hvordan skal vi bruge dem?

Friis Bach og Mchangama i verbal duel: Individuelle eller kollektive rettigheder?

Lige siden den internationale beskyttelse af menneskerettighederne holdt sit indtog med FNs og Europarådets manifesterede erklæringer og konventioner har de vakt debat. Et begreb, der nærmest som et *Bach* og juristen uregerligt “væsen” skiller vandene Øst og Vest, i Syd og Nord. Landbrugsøkonomen, udviklingsminister *Christian Friis Jacob Mchangama* krydsede i august verbale klinger om emnet ved et overordentlig velbesøgt møde i tænketanken CEPOS, sidstnævntes “hjemsted”. Var de stærkt uenige, eller blev de enige om noget?

Friis Bach har givet debatten nyt inspirerende liv ved at pointere det vigtige i, at så mange stater som muligt får reguleret den private ejendomsret. Bach ser denne ret i forlængelse af den gruppe menneskerettigheder, som falder i kategorien økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder. De er reguleret af FNs konvention om disse rettigheder af 1966 og i den europæiske social pagt af 1961, Europarådets modstykke hertil.

Men lige akkurat denne ret ligger det tungt med at realisere, ikke alene i ulandene, men også i de dele af den gamle Sovjetunion, som nu er blevet selvstændige. For ikke at tale om Rusland selv.

Friis Bach vender sig således mod den udbredte kollektive ejendomsret, der f.eks. i Afrika typisk forvaltes af høvdinge, som blæser på retfærdighedsprincipper, så som dem, der går ind for ligestilling mellem kønnene, læs: kvinders ligeberettigelse.

Kun de borgerlige rettigheder kan håndhæves ved domstolene

Mchangama fastholder i udgangspunktet, at alt meningsfyldt menneskerettighedsarbejde er de borgerlige rettigheder. Disse falder i den kategori, der hyppigt med sin fulde betegnelse kaldes de borgerlige og politiske rettigheder, reguleret i FN's konvention om disse, også fra 1966, og tidligere, allerede i 1950, i den europæiske menneskerettighedskonvention.

Det er kun de borgerlige rettigheder, som kan håndhæves ved domstolene, det er elementært. Det er ej heller tilfældigt, at den europæiske konvention er blevet forsynet med Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, hvor man – under visse betingelser – kan henvende sig og evt. få omgjort en national beslutning, som har krænket ens menneskerettigheder. 'Man' er dog ikke kun et individ, selv om det principielt er mennesket som borger, der er intereuropæisk 'beskyttet', som man siger. Også foreninger og politiske partier har vundet sager ved domstolen, som har til huse i Strasbourg.

Friis Bach, vor meget u-landskyndige udviklingsminister, har fået ørene i maskinen, fordi han bestandig i sin ministertid har talt om rettighedsbaseret bistand. Nuvel, lad os lige se på hvor mange af FNs medlemsstater, der har ratificeret 1966-konventionen om de borgerlige rettigheder. Det store flertal af FNs 194 stater har gjort det, mens 25 står udenfor, blandt disse er kun Saudi-Arabien, Kina og Cuba iøjnefaldende. De sidste er mindre stater, bl.a. beliggende Stillehavet og Det Caribiske Hav.

Ejendomsretten er svagt sikret internationalt

De idealistiske (og måske også lidt realistiske) menneskeretsforkæmpere vil ikke lade sig afficere heraf: Man må også "gå i kødet" på de lande, der ikke har ratificeret, og i øvrigt er der jo mange af de ratificerende lande, der groft krænker de selv samme rettigheder.

Friis Bach ser det tilsyneladende sådan, at 'det internationale samfund' (hvordan vi så end definerer dette) har givet alverdens lande internationale traktater som 'våben' mod deres egne modvillige regeringer. På mødet med Mchangama nævnte ministeren flere eksempler herpå: Der er retssager i massevis: I Indonesien, i Indien, i Sydafrika – om uddannelsesforbedringer, om kvinders ret til at blive hivbehandlet osv.

Det er også hans generelle indtryk, at FNs Menneskeretsråd med sine såkaldte periodiske eftersyn af de enkelte medlemslandes overholdelse af menneskerettighederne opnår resultater: 50 lande om året kommer til en sådan "eksamination" (Universal Periodical Review, UPR-processen).

Men helt aktuelt er det altså *ejendomsretten*, som Friis Bach har sat fokus på. Den er vigtig at få gennemført gennem matrikulering af de enkelte jordlodder af hensyn til mulighed en for at gøre sig håb om at tiltrække udenlandske investorer. De vil vide, hvor man skal henvende sig, hvis noget går galt, og det kan man kun, hvis ejendomsretten klart ligger hos fysiske eller juridiske personer.

Den tør siges at høre til de kontroversielle blandt de ca. 30 rettigheder, der er indeholdt i kataloget over de borgerligt politiske rettigheder. For det er nemlig – sjovt nok – her den er rubriceret, selv om Friis Bach taler meget om de økonomiske og sociale rettigheder i øvrigt. Vel, man kan måske diskutere hvor

ejendomsretten egentlig hører hjemme, fordi den kun findes i FNs banebrydende verdenserklæring om menneskerettigheder af 1948 og ikke i FN-konventionerne af 1966.

Oprindeligt var den såmænd heller ikke med i den europæiske konvention fra 1950, den kom med i den 1. tillægsprotokol til konventionen fra 1952. Den har været nyttig og har resulteret i en del afgørelser fra Strasbourg-domstolen. Men på verdensplanet er der ikke formuleret når menneskerettighederne kom på tale: noget retningsgivende ud over verdenserklæringens art. 17, der siger, at "enhver har ret til at eje ejendom såvel alene som fællig med andre"; og at, "ingen må vilkårligt berøves ejendom". (Vi danskere har Grundloven § 73 "Ejendomsretten er ukrænkelig" at holde os til). En sådan erklæring er imidlertid ikke bindende.

Er menneskerettighederne virkelig "et udeleligt hele"?

Mchangama finder Friis Bachs snak om det rettighedsbaserede upræcis. Sådanne noble hensigtserklæringer skaber ikke faste rettigheder for alverdens fattige og besiddelsesløse. Sammenkædningen mellem en etableret ret (som i de fleste u-lande slet ikke findes) og social/økonomisk udvikling er uholdbar. Millioner af kinesere er eksempelvis løftet ud af fattigdom uden at der har været talt et ord om at de havde "ret" til det.

Han finder i det hele taget den vedholdende retorik om at menneskerettighederne udgør et "udeleligt hele" tom og lidet givende. Det er blevet hævdet mange gange, ikke mindst på og efter FNs store menneskerettighedskonference i Wien i 1993. Det er "god latin" i FN- og menneskeretskredse, men det bør i øvrigt også erindres, at det var Sovjetunionens og andre diktaturers vedholdende parade, når menneskerettighederne kom på tale: Tal om sociale forbedringer, om helhedssyn, om det vigtige i, at der kommer mad på bordet osv. og afledt diskussionen fra Vestens vedholdende argument, at individets rettigheder bør gå i første række.

Friis Bach og Mchangama er måske ikke så voldsomt uenige, når det kommer til stykket. Ministerens opgave er at forvalte Danmarks u-landsbistand, hvad han så har valgt at iklæde en "rettighedsbaseret klædedragt", Mchangama peger som menneskeretsjurist på, at ytringsfrihed er essentiel for enhver borger, ethvert folk, i denne verden. Det siger sig selv, at individer eller grupper, der ønsker at kæmpe sig ud af fattigdommen, også har brug for *frihed* til det, mener han (og mange med ham).

Argumenterne følger den samme bugtede vej, som når "retten til mad" sættes over for fagforeningsfrihed. Man kan også spørge: Hvad er vigtigst: Hesten eller vognen?

Menneskerettighederne – mange eller få af dem – kan være en *inspirationskilde*, men de er ikke en gave, det internationale samfund kan skænke dette eller hint land eller folk. Kampen for at realisere dem må først og fremmest udføres af verdens enkelte nationer. De internationale rettigheder er en slags sikkerhedsnet.